

P. HAMBURG

LYDIA KOIDULA

K.-Ü. „LOODUS“ TARTU 1936

Duniam

P. HAMBURG

LYDIA KOIDULA

1843—1886

Visum
bibl. univers.
Dorp.

~~22915~~

1936

K. / Ü. „L O O D U S“, T A R T U

P. HAMBURG

LYDIA KOIDULA

2.

1886
theca
15
13
~~9926.0627~~
34734

A-9896

Sissejuhatavat.

XIX sajandi esimesel poolel võime märgata suurt muutust meie trükisõna ajaloos. Muulased oma konarliku kirjakeelega sunnitakse taanduma ja asemele astuvad eesti soost kirjamehed, kes tarvitavad ladusamat ning rahvapärasemat keelt. Pioneerideks olid O. W. Masing, K. J. Peterson, Fr. R. Faehlmann, Fr. R. Kreutzwald, J. V. Jannsen jm. Eesti soost haritlaste vähesuse tõttu jääb esialgu meie kaunis-kirjanduse eest hoolitsemine küll peamiselt väikese haridusega köstrite ja külakoolmeistrite hooleks, kellede vaimuanded ja luulelend ei küüni algupärase loomingu ni, kes serveerivad rahvale haledat ja armast lugemismaterjali peamiselt saksakeelsete teoste ümbertegemisega.

Sajandi keskpaik andis aga mõned kõrgema haridusega eestlased, kes hakkasid innukalt hoolitsema meie rahva kirjavara eest. Nendega seltsisid muulased-estofiilid, kes tundsid esijoones huvi eesti keele, rahvalaulude, muinasjuttude ja rahvakommete vastu. Nende uurimuste väärtuslikuks tulemuseks oli see, et terve kultuurmaailm sai teada eesti rahva muinaspärandist, et seni alaväärtuslikuks peetud eesti rahva vaimset loomingu hakati vääriliselt hindama.

Siit otsene järeldus: rahvas, kes on loonud nii ilusaid ning väärtuslikke laule ja muinasjutte, kes omab nii kaunist ja kõlavat keelt, peab olema ka ise väärtuslik ja arenemisvõimeline. See teadmine sisendus kõigepealt üksikutesse haritud eestlastesse; nad hakkasid tundma oma rahvuslikku väärtust ja sisendama seda ka oma lähematesse ja kaugematesse suguvendadesse.

Sajandi keskpaiku sündinud muutused majanduslikul alal aina suurendasid rahva eneseteadvust ja võimaldasid ikka suuremal arvul haritlaste tekkimist, kes olid südamega oma rahva saatuse küljes, kes kulutasid oma oskuse ja jõu eesti rahva majandusliku ja vaimse elu parandamiseks.

1843. aastal ilmunud Kuusalu pastori Eduard Ahrens'i „Grammatik der Ehstnischen Sprache Revalschen Dialektes“ lõi uue aja-järgu eesti keele arendamises. Siitpeale oli eesti keele grammatika rajatud Põhja-Eesti loomulikule kõnekeelele ja kirjaviisi vabastatud vanast kirikukeele kammitsast. H. Neus'i ja Fr. R. Kreutzwaldi kogutud rahvalaulud ja Fr. R. Faehlmanni avaldatud müüdid

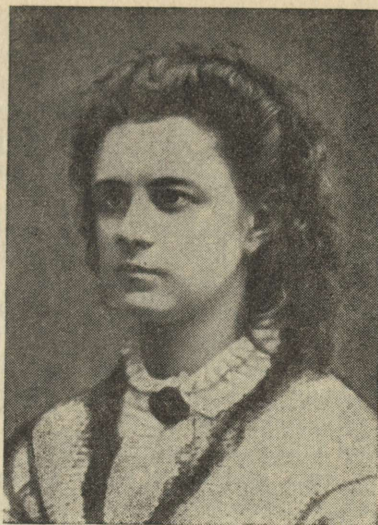
olid juhtinud laialdast tähelepanu eestlastele. J. V. Jannseni „Perno Postimees’ki“ (1857) oli asunud tööle rahva seas, kuid 1857.—61. a. ilmunud „Kalevipoeg“ sai suurimaks eesti rahva nime tutvustajaks kultuurmaailmas.

1862. aastal ilmunud „Kalevipoja“ rahvaväljaanne mõjustas suuresti eestlaste ärkamist ja rahvustunde arenemist. Sellest said vaimustust peaaegu kõik kirjaoskajad eestlased. „Kalevipoeg“ manas romantilisile lugejaile silme ette meie rahva minevikku ja andis oma ennustusliku lõpuga lootust paremale tulevikule.

„Kalevipojast“, rahvalauludest, muinasjuttudest, müütidest ja meie rahva minevikust hakkasid aineid ammutama ka meie haritud kirjamehed. Saksa romantilise isamaaliku kirjanduse mõjul vaimustusid nad oma maast ja rahvast, tema ajaloost ja muinasvaradest. Nii tekkis romantiline ilutsemine meie maa ja rahva lootusrikka tulevikuga, mis leidis sobivaima väljenduse lüürikas. Hümnid kodumaale ja rahvusele omakorda virgutasiid laiemaid hulki ning kiskusid kaasa eestlusele, sütitasiid rahvuslikku vaimustust ja süvendasiid rahvustunnet.

Rahvusliku ärkamise pidulikuks silmapilguks loetakse 1869. aasta suve, mil 50-aastase priiuse mälestamiseks peeti Tartus esimene eesti laulupidu, kuhu lauljaid ja kuulajaid oli kokku tulnud üle maa. Need kandsid sealt saadud rahvuslikku äratust oma kodukohtadesse.

Kirjameeste ja rahva süda löi sel ajal ühes taktis ja selleaegsed lüürikud kajastasid oma luules rahva paremiku hinge leegitsevat vaimustustuld, romantilisi salasoove ja rahvuslikke ihalusi. Rahva hingetungluste ja südamesoovide parimaks ning täielikumaks kajastajaks oli Lydia Koidula, kelle viiekümnendat surmapäeva meie käesoleval aastal mälestame.

Koidula

Lydia Koidula elu.

Lydia Koidula — kodanikunimega Lydia Emilie Florentine Jannsen — sündis Vändras 24. (12.) detsembril 1843. a. J. V. Jannseni ja ta abikaasa Emilie Juliana vanima tütrena. Jannsen oli tol ajal Vändras köstriks ja klaasivabriku koolis õpetajaks.

Esimesed eluaastad veetis L. Koidula metsataguses Vändras. Tema armsamaks paigaks oli köstrimaja aed lillepeenardega. Seal ammutas ta oma esimesed luulelised meeldesõbivad muljed.

L. Koidula ema oli arvatavasti sakslane. Seetõttu kõneldi ka J. V. Jannseni kodus saksa keelt. Umbruskonna lastega kokku puutudes kuulis ja õppis Lydia varakult ka juba eesti keelt. Selle õpetamise eest hoolitses eriti isa. Juba varakult võttis ta oma armsa tütre klassi kaasa, et seal, koos vabriku ja küla lastega, õpetada talle eesti keeles lugemist ja kirjutamist.

Lydia näitas noorelt, et ta oli pärinud oma isalt kirjanduslikud kalduvused, muusikaande ja huumorimeele. Juba viieaastasena tikkus ta sageli isa kirjutuslaua juurde ja oli isa kirjutustegevusest huvitatud, segades teda oma lapselikkude küsimuste ja uudishimuga. Kui ta kuulis, et isa kirjutab eesti rahvale, siis tahtis ka tema, kui kasvab suureks, samale rahvale kirjutada väikese raamatu. Virgutavaks eeskujuks oli talle isa, kes ametitööst vabadel tundidel peaaegu alati istus laua taga ja kirjutas.

Idüllilised lapseaastad Vändras ei kestnud L. Koidulal kaua.

Ta oli alles kuueaastane, kui Jannsenite perekond siirdus 1850. aastal Pärnu Ulejõele, kus J. V. Jannsen sai õpetajakoha. Elukoha muutmist sundisid ette võtma majanduslikud kaalutlused. Vändra kehvast köster-kooliõpetaja palgast ei jätkunud enam järjest suureneva perekonna ülalpidamiseks. Ema haigluse ja isa ebapraktilise meele tõttu kannatas perekond sageli puudust ning laste kasvatamisele ei saadud panna küllaldaselt rõhku.

Koidulas hakkas varsti avalduma emalt päritud närvlikkus. Ta oli jõudsalt kasvanud, kuid mitteküllaldase toitluse tõttu jäänud kõhnaks ja kahvatuks. Kui Lydia 1854. aastal pandi Pärnu saksa tütarlastekooli, siis tundus talle sealses ranges korras olemine ehamugav. Oma andekuse tõttu suutis ta aga võita kõik koolitöö raskused ja ehamugavused. Eriliselt paistis ta kaasõpilaste seast silma kirjalikkude töödega, mida õpetaja eeskujunäitena vahest kogu klassi õpilastele ette luges.

Koidula koolitööd takistasid kaheldamatult kodused rasked majanduslikud olud ja ema hoolitseva ning korraldava käe puudumine. Kehva ja lihtsa rõivastise tõttu oli ta sageli jõukamatele kaasõpilastele pilkeesemeks. Ainsaks sõbraks kaasõpilastest oli Koidulale Lilly Suburg, kuid seegi suhe katkes viimase ema kindlal nõudel.

Hoolimata kodustest kehvadest oludest ja rasketest perenaise kohustest, mida Koidulal ema haiguse tõttu sageli tuli täita, lõpetas ta kooli 1861. aastal siiski hästi. Pärast seda sooritas ta Tartus ka kodukooliõpetajanna eksami. Õpetajaks ta siiski ei hakanud, vaid jäi koju.

Majapidamine Koidulat eriti ei huvitanud. Noorem õde on mitmel korral kinnitanud, et Lydiat kõõki ei võinud lasta: siis kõrbenud kõik supid ja pudrud põhja.

Kirjanduslike kalduvuste ja raamatuarmastuse tõttu oli Lydiast abi isa ajalehetöös. „Perno Postimehe“ toimetuse tööst langes suur osa kohe peale kooli lõpetamist Koidula õlgadele. Ajalehetöö oli talle palju meelepärasem, kui askeldada köögis või talitada tubades perenaisena. Koidula töö toimetuses oli alguses isa käsikirjade ümberkirjutamine ja ka sobivate saksakeelsete jutukeste ning sõnumite tõlkimine. Koidula esimene jutustis „Kivirist“ ilmus juba 1861. aastal „Perno Postimehes“. Sellele järgnes rida teisi, nende hulgas 1863. aastal ka „O j a m ö l d e r j a t e m m a m i n n i a“.

1863. aastal kolis Jannsen oma perekonnaga Tartu ja asutas seal „Eesti Postimehe“, mille toimetuses töötas innukalt kaasa Lydia Koidula.

Jannseni perekond oma ajalehega sai tõusva eesti elu tsentriks ja intelligentsi koondumiskohaks. Perekonna ja seltskonna hingeks oli pikk, nõtk, terassilmne, uhke ning suursuguse keha ja peahoiakuga sädeleva vaimuga Lydia. Järk-järgult oli ikka enam lehe toimetusetöö jäänud tema hooleks. Ta luges lehe kor-

rektuurid, tegi toimetuse- ja talitusetöö, pidas kaastööliste ja tellijatega kirjavahetust, kleepis aadressid ja toimetas lehed postile. Jsa parema käe haigustumise tõttu oli Koidula töökoorem kasvanud liiga suureks, kuid ta kandis seda kangelaslikult, nurisemata. Päevatööst väsinuna pidi ta õhtutel sageli istuma seltskonnas, ärkamis-aegsete innustunud isamaalaste keskel rõõmsa ning vaimuka noore tütarlapsena. Ta süttis ise isamaa-aatest ja süttitas ka teisi.

Lehetoimetustöö kõrval oli tal mahti teetseda ka kirjandusega. Sageli ilmus „Eesti Postimehe“ veergudel anonüümselt tema sulest luuletisi ja jutukesi, mis olid küll enamasti saksa salmikute ja jutukeste ümbertöötused või lihtsad tõlked. 1866. aastal avaldas ta oma luuletised kahes kogus: „I. Vaino-Lilled. Eesti-rahva heaks meleks“ ja „Emma jõe Opik I“. Esimene neist on tsenseeritud Tartus 23. okt. 1865 ja „Kurresares trükitud Ch. Assafrey kullo ja kirjadega 1866“, teine tsenseeritud Tartus 26. märtsil 1866 ja trükitud samas „H. Laakmanni kullu ja kirjadega“.

Tagasihoidliku kirjaneitsina pole Koidula kummalegi luuletistekogule paigutanud oma nime. Kirjaneitsi tunti aga varsti ära. C. R. Jakobson kiitvas ning ülistavas arvustises ristis avalikult anonüümse lauliku Koidulaks. Siitpeale on jäänudki Lydia Jannsenile see nimi

Koidula oli meie ärkamisaja intelligentseim, ilusaim ja vaimukaim naine, kes ajalehetoimetajana oli kursis kõigi isamaalike ettevõtete ning ideedega ja üldiste poliitiliste sündmustega. Tema ilu ja vaimukust imetlesid kõik, nii kodumaa noored haritlased kui ka küllasõitnud hõimlased, kes peatusid Jannseni perekonnas.

Hingelise ja arusaaja sõbra puudumise tõttu ta oli õnetu oma rahvuskangelase ja kirjaneitsi osas, mille sära varju kadus inimene. Vähe lohutasid teda ka rohked kirjavahetused nii oma kui ka välismaiste avalikkude tegelastega. Ainult kirjavahetus Fr. R. Kreutzwaldiga, mis algas 1867. a. ja lõppes 1873. a., tõi ta hingele lohutust. Kreutzwaldis leidis Koidula endale õpetaja, nõuandja ja vaimse isa, kes suutis mõista tema hinge ning aru saada selle igatsusist. Selle kirjavahetuse hariv, täiendav ning silmaringi laiendav mõju Koidulasse oli kustumatu.

Peale ajalehetöö võttis Koidula osa kõigist rahvuslikest üritustest. Ta aitas isal organiseerida esimest laulupidu ja oli innuga tegev „Vanemuise“ seltsis, mille jaoks ta soetas näidendid „Saaremaa onupoeg“ (1870) ja „Säärane mulk“ (1872).

Kõige selle kõrval oli Koidula ka esimesi innukaid hõimutege-lasi. Koos isaga tegi ta 1871. aasta suvel külaskäigu Soome, kus neid kui eesti ärkamisaja juhte pidulikult vastu võtsid soome rahvuluse juhid Snellmann, Lönnrot, Koidulaga juba varemini kirjavahetuses olnud Almberg-Jalava jt. Koidula oli uhkest vastuvõtust ja Soome sisemaa ilust otse võlutud.

1873. aastal abiellus Koidula oma kauase austajaga, saksastunud läti soost arsti Eduard Michelsoniga.

Peale abiellumist sõitis Koidula koos mehega Kroonlinna, kuhu viimane oli valitsuse poolt määratud sõjaväearstiks. Uue koduga lõppes Koidula elus kõik luuleline ja algas argipäevaproosa igapäevsete perekonna- ja majapidamismuredega, mis talle juba lapsest saadik olid olnud ebameeldivad. Kroonlinna vaimusuretav kasarmute õhkkond ja hallid ideetud kroonuametnikud aitasid veelgi suurendada seda kontrasti. Koidulal polnud kellegagi võimalik kõnelda teemadel, mis talle kodumaal olid saanud nii oma-seks. Vaimset elu sai ta elada vaid kirjavahetuses omastega. Kuid seegi ei pakkunud palju lohutust. Kodumaa taevasse olid kerkinud kõuepilved. Oli alanud äge omavaheline poliitiline võitlus. J. V. Jannsen suruti ikka rohkem tagaplaanile. Koidula hinge, mis elas kaasa kõigile kodumaistele sündmustele, masendas see väga.

Kroonlinna vaimses üksinduses andis end teravalt tunda võimas kojuigatsus. See kurnas Koidula niigi kehva ja pödurat tervist. Eriti masendavaks näib olevat muutunud Koidula elu 1875. ja 1876. aasta sügisel, mil tal liikusid peas surmamõtted ning ta juuksed muutusid halliks. Lohutust ei suutnud pakkuda ka 1874. aastal sündinud armastatud poeg Hans Voldemar, keda ta eriti hellitas, kellele lõi luuletisi ja katsus õpetada eesti keeltki. 1876. aastal sai Eduard Michelson õpistendiumi välismaale, kus viibiti kuni 1878. aasta kevadeni. Pikemalt peatuti Breslaus, Strassburgis, Münchenis, Viinis jm. Reis lahutas Koidula meelt. Eriti kosutavalt mõjus Tartus peatumine ja omaste keskel viibimine, kelle järele ta oli Kroonlinnas juba igatsenud. Samuti paelusid teda reisu algul võõrad maad, linnad, rahvas ja välismaa kunstikogud. Ta kirjutas omastele rohkesti rõõmsatujulisi reisukirju, mis olid täis täpsaid tähelepanekuid kõigest nähtust. Koidula elas kord jälle intensiivselt vaimset elu.

Reisu lõpp muutus aga jällegi masendavaks. Rahanappus ja perekonnamured hakkasid rõhuma, sest Viinis oli ta perekond kasvanud ühe lapse võrra. Eriti suureks löögiks oli Koidulale poja Hans Voldemari surm 1878. aasta suvel. Kui Koidula peale pikemat välismaal viibimist 1878. a. sügisel asus tagasi Kroonlinna, oli ta jällegi väsinud ning elust tüdinud. Peale välismaareisu kodumaalgi veedetud suvi ei suutnud teda kosutada ega tagasi anda endist elurõõmu.

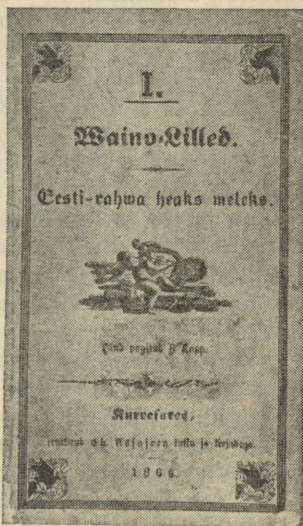
1881. aastal hakkas Koidula tervis järjest halvenema. Ilmus teraval kujul emalt päritud vähktõbi. Veidi kergendust tõi 1883. aastal tehtud õnnestunud lõikus. 1884. aastal aga halvenes ta tervislik seisukord jällegi. 1885. aastal murdis vähktõbi Koidula lõplikult voodisse, 11. augustil (30. juulil) 1886. a., pärast piinarikast vaevlemist varises Kroonlinnas manalasse meie ärkamisaja lootusrikas ning tulihingeline laulik. Ta maeti Kroonlinna saksa kalmistule. Leinama jäid kodumaa ja abikaasa ühes kahe tütrega.

Koidula mälestuse jäädvustamiseks püstitas Pärnu seltskond 1929. aasta suvel talle Pärnus mälestussamba ning nimetas samast ümbritseva puestiku Koidula platsiks.

Lydia Koidula luule.

Lydia Koidula oli sündinud luuletaja. Uksikuna, teistest põlatud kurvameelse tütarlapsena lõi ta oma esimesed salmikud juba koolipõlves. Need olid vastavalt ta kasvatusele — saksakeelsed. Tema kaasõpilastest kuulis neid ainult Lilly Suburg. „Uhel õhtul, kui mõlemad tütarlapsed istusid Jannseni korteris vana rudiseval sohval, — ema oli haiguse pärast Tartus, — luges Koidula seltsilisele ette oma esimese saksakeelse luuletise. Meelehärdus oli suur ja mõlemapoolne, tütarlapsed istusid otse liigutatuina teineteise kaenlas. Mõju lisis veel see, et Koidula jutustas, isal olla nõu luuletist eesti keelde tõlkida ja trükkida lasta!“¹

Kui Koidula pärast kooli lõpetamist asus abiks isale ajalehetöös, puutus ta rohkem kokku eesti keelega ja harjus siis avaldama ka oma mõtteid maakeeles. Täiele õitsele puhkeb Koidula eestikeelne luule aga alles Tartus. Sealne isamaalikult häälestatud esimene eesti intelligents ja üldine õhkkond sütitasid Koidulat. Temast saab tuline isamaalane ja esimene eesti isamaalüürik. Juba aastase Tartus viibimise järel on tal 22-aastase neiuna valminud esimene luuletistekogu „Vaino-Lilled“, mis tsenseeriti küll sama aasta sügisel, kuid ilmus alles järgmisel, 1866. aastal. Isa Jannsen kirjutas „Eesti Postimehes“ oma tütre anonüümsele esikogule soojad soovitusõnad: „Meie oleme need 34 laulo enamist 2 korda järke mööda läbbi lugenud ja peame tunnistama: olleks ometi meie nore inimeste käes enam niisuggusi... Need sinnatsed „Vaino-Lilled“ kõlbaksid küllalt ka sakste rohtaeda, sest sealt noppime sagedaste palju sandimaid... „Vaino-Lilled“ aga näitavad

L. Koidula esimese luuletistekogu kaas.

¹ Aino Kallas, Tähelend, II tr., lk. 47.

seada olevad, mis ella pehme südamega laps illusas lille aedas oma armsa emaga rägib, kui taeva Isa armotarkust imeks paneb.“¹

Tolleaegse eesti luuletasemega võrreldes tähendavad „Vaino-Lilled“ märgatavat edusammu, kuigi Aino Kallas nende kohta kirjutab: „Uldse on kogu luuletised õieti igapäevased ja tühised nii ainult kui käsitluselt, praegusele lugejale peaaegu ebamaitstavad ja kunstilise väärtuse poolest väga küsitavad.“²

Koidula seisab selles kogus veel liiga tugevalt saksa kaasaegse keskpärase luule mõju all. „Siin on Saksamaa vabastussõja tormile ja 1848. a. revolutsioonikatsel järgnenud loiust perekonnaluulest ülekantud motiivistik: alandlikud ja kiretud voorused, heakohtlane süda, kirikukõlbuline jumalakartus, lapselik meel, vulisev ojakene, unine tänav, kasteheinaline vainu.“³ Kuid siiski oli selles vähenõudlikus esikkogus juba osake tulevast laulikut-Koidulat, kelle süda süttinud isamaale.

Koidula luuletajakuulsuse põhjendab aga peamiselt ta järgmine 45 laulust koosnev anonüümne kogu „Emmajõe Õpik“, mis kannab kaanel aastaarvu 1866. Sellele kogule „oli antud eesti rahvusliku ärkamise südamekeelte saladus“⁴. Selles kirkastub suur ning lõõmav vabadusejanu, see on otse kui rahva ühise hinge võimas karjatus. „Otsekuu ühineksid neis pikkade piinapäevade salajased õhkamisid, läbi sajandite väsimatult pärandunud vabaduse ootus. Neis otsib enesele avaldust rahvavaim, kaua rõhutatud ja tallatud rahvahing, mis tungib küpsuse ja vabaduse poole. Nad ei mõju ainult isiklikult ühe isiku tundmuse avaldusena. Otse selle vastu, Koidula on ainult kui tuulekannel, mille kaudu voolavad eesti kõlad ja viisid.“⁵

Selle koguga kerkis Koidula esile võimsana, sütitavana ning haaravana, seniületamatuna isamaaulikuna, millele ta pärastine napp ja laialipaisatud luuletoodang tõi väärtuslikku lisa.

„Emmajõe Õpikut“ tõttasid mitmed soojalt tervitama. Uks esimesi ning tulisemaid käepigistajaid ja tunnustussõnade lausujaid oli C. R. Jakobson, kes „Eesti Postimehes“ kirjutab: „Agga vata, Emmajõe kaldal kostis mulle uest õpikolaule vasto, mis nii vägeväste moodis süddamesse tungis, et sest ka teistele pean jutustama.“⁶ Oma tunnustus- ja imetlussõnadele teeb ta järgmise ennustusliku kokkuvõtte: „Tõeste, togo eestullev aeg, mis ta toob, kuulsaid laulusid ja laulikuid — üllemal nimmetud laulud savad nende kõrvus ikka kõllama ja ellama kunni eestikeel ellab.“⁶

¹ „Eesti Postimees“ 1866, nr. 24.

² Aino Kallas, Tähelend, II tr., lk. 60.

³ G. Suits, Koidula luuletajasaatus, Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. VII.

⁴ G. Suits, Koidula luuletajasaatus, Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. IX.

⁵ Aino Kallas, Tähelend, II tr., lk. 61.

⁶ „Eesti Postimees“ 1867, nr. 29.

Need olid peamiselt sütitavad, võimsalthaaravad isamaalaulud, mis paelusid kaasaeglasi, mida jäljendasid järglased ja mida imetleme meie praegu.

Koidula esimesi isamaalaule oli „Vaino-Lilledes“ ilmunud „Kaugelt kooe tulles“, milles rohkesti hümnilaolist ülevust.

„Eestima, Eestima —
Jälle nüüd so piri näggin ma!
Ja kui nuttes suud so mullal' annan,
Kõrgesse kät taeva pole tõstan:
„Sinust ial ennam lahku ma,
Issama, mo pühha Eestima!“¹

Et Koidula ise veel sel ajal polnud saanud üle Eesti piiri, siis on kaheldud selle luuletise algupäras. V. Ridala kinnitabki selle saksa luuletaja Hoffmann v. Fallersleben'i tõlkelaenuks, mis aga „eestistuses mõjuva kunstilise tõhuga edasi antud“². „Emmajõe Öpiku“ isamaalikud laulud juhatab Koidula sisse luuletisega „Teretamine“, kus ta palub lahket vastuvõttu oma eestikõlalistele lauludele.

„Ja mis südamest tuln'd, mingi
Jälle mingi südame!“³

on lauliku soov sissejuhatuse viimastes värssides.

Järgmine õnnestunud isamaalik luuletis „Sind surmani!“ on ülev hümn Maarjamaale, selle vainutele, jõgedele, eesti keelele, kodumaa vapratele poegadele ja nägusatele tütardele. Lõpus laulik ennustab oma kaunile kodumaale paremaid päevi. See ennustus on täis kindlat sugereerivat lootust ja kaasakiskuvat vaimustust.

Luuletises „Mo issama on minno arm!“ nimetab Koidula isamaa oma kõige suuremaks ning kallimaks armsamaks, kellele ta kinkinud oma südame ja keda ta ialgi ei saa maha jätta:

„Ja peaks satta surma ma
Sepärrast surrema!“⁴

Ka viimsele unele soovib ta heita Eestimaa rüpes. Fr. R. Kreutzwald kiidab seda laulu järgmiste sõnadega: „Vaat' se on jälle üks kaunis lapsuke, kelle üle eideke uhke ja rõõmus tohib olla. Mõtted ja sõnad lendavad ühel võimul kui pääsukesed ilusal suve pääval.“⁵

Luuletises „Mo issama, nad ollid matnud“ kurdab laulik kodumaa kurva ja raske saatuse pärast, kes on pidanud kaua väänlema ahelais ja ohkama orjaikkas, kuni ta ükskord vabastati. See luuletis oli omal ajal kaheldamatult meeltliigutav ja vaba-

¹ Vaino-Lilled, lk. 7.

² V. Ridala, Eesti kirjanduse ajalugu koolidele, II jagu, lk. 13.

³ Emmajõe Öpik, lk. 3.

⁴ Emmajõe Öpik, lk. 29.

⁵ Kreutzwaldi ja Koidula kirjavahetus I, lk. 59.

dustuld ning rahvuslikku iseteadvust lõkkele puhuv. See luuletis „tärkab oma soea tundmuse pärast isamaa vasta väga ilusalt iga targema lugejale silma, sealt sedamaid otsekohe südamesse, kunni viimne ilutsema läheb ja oma kaatundmust pisar piisal silma tagasi läkkitab, kui kõige seda aega meele tuletab, mis lauluke tähendanud.“¹ Nii iseloomustab seda luuletist Fr. R. Kreutzwald.

Luuletises „So priust ollid matnud“ võrreldakse kodumaa kannatusi Kristuse kannatustega. Nii kõrgele asetab usklik Koidula oma armsa isamaa kurva saatuse.

„Emmajõe Opikus“ oli Koidula avaldanud oma isamaaluule põhimotiivid: palava armastuse isamaa mulla ja kõige selle vastu, mis sealt võrsub, orjaaja kannatuste esilemanamise ja sügava kaastundmuse üleelatud raskuste ja muistse vabaduse kaotamise pärast, millele järgneb lohutus ning troost, saabunud priiuse ülistus ja lõpuks soov heita isamaa mulda viimsele unele. Nendel motiividel kirjutab Koidula rohkesti sütitavaid hümnitaolisi isamaaluuletisi, mis ilmuvad „Eesti Postimehes“ ja selle lisades. Esileküündivamaist mainigem suure hardusega kirjutatud tundevoimast „Eesti muld ja Eesti süda“ ja üht kaunimat ärkamisaeget priiuse-laulu „Miks sa nutad?“

Samasse ajajärku kuulub ka 1881. aastal kogus „Eesti luuletused“ ilmunud jõuline ning paatoslik „Teretus“. Seda liiki parematest isamaalauludest olgu märkida veel „Eestimaa, su hiilgav rada“, optimistlik „Ei eksi“ ja hõimuline „Soome sild“.

Abiellumisega ja Kroonlinna siirdumisega katkes Koidula esimene ning hoogsam luuleperiood. Ta meeli köitsid esijoones perekonnatud. Kuid olid ka möödas kodumaa ilusamad ning helgemad ärkamisaja päevad. Rõõmsa üksmeele ja vaimustuse asemele astusid aegapidi omavahelised tülid ja arusaamatused, mis paisusid lõpuks suurteks lahkhelideks. Sellised olukorrad ei suutnud Koidulat, kes kodumaaga kogu aja oli ühenduses, enam eriliselt vaimustada. Laulikus tekkis kibedustunne kodumaal tülitsevate paremate poegade vastu. Luuletises „Laulu kohus“ ta kurdab, et Eestimaa tüvesse taotakse talba. Nüüd ei sünni tal enam luua lillelaulu, vaid ta laulu kohus on manitseda ja salvata, sest asjad kodumaal on väga halvad. Luuletises „Ülesse unest!“ kinnitab ta, et kodumaa ümber keerleb raisakullide parv, kärgib kõu ja kuristik haigutab ees. Kuid Eestimaa vahid aina tülitsevad. Koidula manitsus ja unest üleshüüdmine oli ajakohane, kuid keegi ei pannud seda tähele.

Sama ainet käsitles Koidula ka oma jõulises sonetis „Tule“. Siin kutsub ta appi Kalevit, kes oma võimsa mõõgaga rahustaks tülitsejaid ja juhataks kaklejaile õige tee.

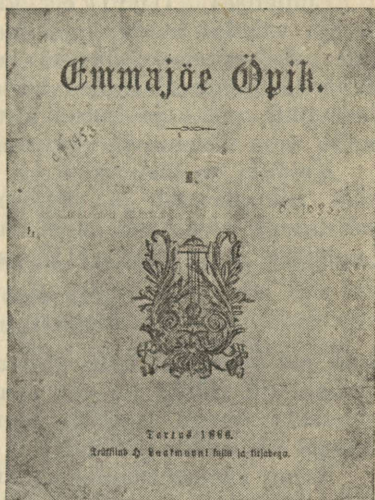
¹ Kreutzwaldi ja Koidula kirjavahetus I, lk. 60.

Erakonnatülidega kaasas käinud laimujutud, mis riivasid eriti Jannseni perekonda, mõjusid Koidulasse masendavalt. Ta kirjutas valulise luuletise „Ma kannan leina!“, milles jällegi manitses üksmeelele. Hoiatuseks manas ta esile tülide võimalikud kurvad tagajärjed, sest kõik võõrad parastavad eestlasi ja ihuvad oda, et astuda kaitsetu Eestimaa kallale. Kui enne oli Eestimaa Koidula luuletäde sätitanud hõiskavate hümnide loomiseks, siis nüüd põhjustas sama Eestimaa sügavate valulikkude hoiatuslaulude sünni. Seda liiki luuletiste näidetest mainigem eelmistele lisaks veel kurba ja pilkavat laulu „Kostus“, millesse Koidula on paigutanud palju oma pettumuse- ja mahajäetusetunnet.

Murega kodumaa saatuse pärast seletsib peagi üksindustunne ja võimaskojuigatsus, mis haarab kogu Koidula olemuse. Neid tundeid valas ta värssidesse ja nii tekivad Koidula kunstiküpsemad ning isikupärasemad luuletised, haruldase hoo ja võimsa tundmusega kirjutatud „Jutt“, sama põhitooniga „Igatsus“, soovi kodumaa mulda puhkama heita väljendav „Sinu külge“ ja sügav ning liigutav palvelaul „Enne surma Eestimaa le“, milles laulik jätab jumalaga oma armsa isamaa ja manitseb selle poegi üksmeelele. Ka surreski ei unusta Koidula oma kodumaad, vaid palub sellele Jumala õnnistust ja paremaid päevi. Niivõrra kõvasti oli Koidula oma hinge ja südamega kasvanud Eestimaa külge. Seetõttu on ka tema isamaalaulud kõige ehtsamad, ülevamad ja sütitavamad, milledest peaaegu kõik hilisemad isamaalaulikud on ammutanud jõudu ja vaimutoitu.

Meie tunneme Koidulat peamiselt isamaalüürrikuna, kuid ta on kirjutanud rohkesti ka muid laule. Tema 275 säilinud luuletisest on ainult 66 puhtisamaalikud. Teistes käsitleb ta mitmesuguseid muid teemasid, nagu loodust, armastust, inimese mitmesuguseid siseelamusi jne. Eelkõige mainigem Koidula looduslaule, mis on tihedalt seotud ta isamaalüürrikaga. Palavalt kodumaad armastav Koidula oskab meie kehvas looduses näha palju kaunist ja palmida seda värsiks.

Parematest looduslauludest võiks märkida „Linnu lennust“, milles laulik tunnistab enda linnuga sugulaseks, kuid kurdab oma halvatud tiibade üle.

L. Koidula teise luuletistekogu tiitelleht.

Elevusrikas ja hoogus on ka luuletis „Vesi“. Lauлик kirjeldab vett vaiksuses voogamises ja tormises mühas. Selles luuletises on rohkesti haaravat, kaasakiskuvat rütmi.¹

Koidula ja ühtlasi ka eesti parimate looduslaulude hulka kuuluvad kaheldamatult „Oöbik“ ja „Uürike“. „Oöbikus“ „on kõik lüürilise taide saladused imeteldava vaistuga esile manatud: vainud, mets ja maa, suviõine pilv, eha punetus taeva veerel — kogu loodus on nagu miski tasa hinge tagasi hoidvaks olevuseks moondatud. Kesk seda avasilmi uinumist on joovastav hõbekeelne laulja pandud inimese sügavaid igatsusi tõlgitsema.“²

Luuletises „Uürike“ kurdab laulik kevade kiiret kadumist ja aja väledat lendu, mis täidab ta südame nukrate surmamõtetega. Samasugust nukrust ja kevade tagakurtmist sisaldab ka E. Geibel'i ainetel loodud luuletis „Sügisemõtted“. Kõik, pilved, tuul, päike ja kured tõttavad kodu poole. Sinna igatseb ka laulik oma väsinud ja elutormides vintsutatud südamega.

Koidula on kirjutanud ka rohkesti armastuslaule. Need on aga kõik isikupäratud ja sügavamate tundmusteta, loodud rohkem mõistusega eeskujude varal, kui välja kasvanud tõsisest elamusest. Luuletises „Laulu allikas“ kinnitab ta küll oma armsamale:

„Ma olen mu laulud toonud
Kõik sügavast südamest,“³

kuid me teame, et tema ainsamaks ning suurimaks armastuseks oli isamaa; nii tuleks ka siin armsama all mõista isamaad. Ei teata nimetada ühtegi Koidula armastuslaulu, mis oleks seotud mõne isikuga või sellele pühendatud.

Tema armastuslauludest on parim „Kaks selget silma“. Selles luuletises on rohkesti vallatlevat kergust ja rõõmsat sillerdust,

Koidula mitmesugustest teistest luuletistest mainigem esijoones saksa keelest tõlgitud, kuid meile nii omaseks saanud „Ema süda“. Selle luuletise kohta kirjutab Fr. R. Kreutzwald järgmiselt: „Siin kaunis loomuses räägib õrn lapselik tundmus nii ilusal keelele, et ükski inimese loom, kelle armastuse tundmus veel maailma külmas ei ole tarretanud, rõõmuga võib lugeda, aegu ja päivi mõttes tagasi hüüdes, kus temaga ehk niisama sugune lugu võis olla. Olgu kül selle laulu tutavad mõtted laenatud, siiski seisavad nemad sündinud Eesti lapse ülikonnas meie silmade ees, ja et lapse ja ema seisus iga rahva keskel, kus tuimus seda ei ole lämmatanud, ühel ja selsamal viisil liiguvad, sellepärast ei ole ial küsimist tarvis: kust allikast mõtted algmiselt olivad imitsenud?“⁴

¹ Tundub, nagu oleks „Vesi“ mitmeti sugulane Gustav Suitsu „Äikesega“, ja võib oletada, et G. Suits just sellest luuletisest on saanud äratust oma ülalmainitud luuletise loomiseks.

² V. Ridala, Eesti kirjanduse ajalugu koolidele II, lk. 10—11.

³ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 71.

⁴ Kreutzwaldi ja Koidula kirjavahetus I, lk. 76/77.

Mainida tuleb ka veel Klaus Groth'i järgi loodud üldtuntud luuletist „K o d u“ („Meil aia-äärne tänavas“).

Luuletises „L a u l u d“ kinnitab Koidula, et tema laulud on südame pisarad, mis sealt kas õnne või valu sunnil välja keenuvad. Ja kui need mõnele toovad rõõmu, siis jääb ka laulik rahule.

Lauliku kinnitus peab kõigiti paika. Alguses hõiskas ta isamaale ülevas rõõmus hümne ja pärast manitses maapaost kodumaa tülitsevaid poegi. Pole kahtlust, et mõlemapoolsed laulud tulid Koidulal südamest, — olid ta südame pisarad — esimesed rõõmu, viimased kurbuse tekitatud.

Harduses looja vägevuse ees peatub laulik luuletises „Kui päeva k ä r a a e g a“, mis ilmus „Emmajõe Õpikus“. Väärib märkimist, et Koidula juba igatseb siin igavesse kodusse, tähtede taha, kuhu ei kosta päeva k ä r a. Kurbuse kaja kostab ka luuletisest „T a s a, t a s a!“ . Luuletis „I s e“ õhutab aga julgele ja võidukale teole. Oma tööd ära usalda teise kätte, vaid:

„Ise seisa oma ette,

„Ise tõde välja too!“¹

Luuletises „Koidula õnn“ tänab laulik Loojat selle eest, et ta on andnud talle nii palju jõudu ja vaimu luua laule, mis rahvalt aitasid kiskuda pimedusevaiba ja viia teda vastu ilusamale ning paremale tulevikule. Laulik tunneb ise oma väärtust õieti, kui ta kirjutab:

„Mis südames mul kuumalt keeb,

See sulaks külmad põued teeb:

kus külas kõndis Koidula,

seal lõivad silmad särana.“²

Koidula tähtsus eesti kirjanduses on suur. Ta on ärkamis-aegse lüürika keskne kuju, rahvusliku liikumise tuliläte, kust kõik teised ammutasid soojust, teotahet ja vaimustust; Koidula oma kõrge isikukultuuri ja vaimukusega õilistas kaasaegseid, tõi eesti luulesse kõrgemad nõuded, mida ta ise esimesena väärikalt teostas.

Eelpool lähemalt vaadeldud sisulise uudsuse kõrval uuendas Koidula ka meie senist puudulikku värsitehnikat. Esimest korda kuuldi puhast, võimsalt haaravat ja voolavat rütmi, nagu see ilmneb enamikus tema isamaalauludest. Parimaks näiteks siin võiks olla luuletis „T e r e t u s“ :

„Teid ma teretan, Eesti maa pojad,

Kellel kulmud kuumavad töös,

Kellel südamed rindades sojad,

Selginud sihid silmade ees“³

¹ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 197.

² Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 193.

³ M. J. Eisen, Eesti luuletused, lk. 65.

Alguses Koidula tarvitab enamikus trohheilist värsimõotu ja peamiselt just neljajalgset trohheust. Näiteid:

„Kas sa, söbber, ial näggid
Kaljopealset tammepuud,
kuis ta iggatsedes püdis
Taeva pilvil' anda suud?“¹

Või:

„Põllo vahhel läksin ma
Löö' laulul kõndima:
Hallipeaga põllomees
Semet viskas vao sees.“²

„Argselt astub sinu ette,
Eestirahvas, isama,
Laulik; usaldab so kätte
Lauloannet pakuda.“³

Kuid juba luuletegevuse alguses leidub Koidulal ka jambilisi värse:

„Noor pehme öhk mull' kõrvo kostis.“⁴

„Oh Emmajõggi, — ma jälle
So laenid terretan!“⁵

Arenedes muutub aga Koidula värss vahelduamaks. Trohheuse ja jambi kõrval ta tarvitab sageli daktülit:

„Priiusel pühenend Eestlaste muld.“⁶

„Mis mulle jutustad, koidiku tuul?“⁷

„Vaino-Lilledes“ ja „Emmajõe Öpikus“ avaldatud luuletised on kirjutatud osalt vanas, osalt uues kirjaviisis ja on keeleliselt konarlikud. Kreutzwald leiab seal palju laita ja märgib rohkesti sõnade väärsunnitisi, mis on soetatud küll värsimõodu, küll riimi pärast.

Koidula riimid olid alguses üsna abitud: peamiselt ühesilbised, ja needki saadud käänete lõppude, ase- ja sidesõnade abil, nagu see nähtub eespool värsimõodu näidetes. Ta armastab tarvitada ristriimi, kus ainult üks paar riimub, kuna teine on riimitu. Näit.:

„Vessi volab, vessi jookseb
Küllaojas otsata,
Saeveske enne seisis,
Tänna veel seal seisab ta“⁸

¹ Vaino-Lilled, lk. 5.

² Vaino-Lilled, lk. 7.

³ Emmajõe öpik, lk. 3.

⁴ Vaino-Lilled, lk. 12.

⁵ Emmajõe öpik, lk. 4.

⁶ M. J. Eisen, Eesti luuletused, lk. 65.

⁷ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 31.

⁸ Vaino-Lilled, lk. 32.

Harvemini tarvitab ta paarisriime; siis on aga enamasti alati kõik read riimilised, kuigi puudulikud. Näit.:

„Togo õnne,“ hüüdsin ma,
„Mis jo nõdra käega
„Vannadus on viskanud,
„Hallid juuksed külvanud!“¹

Harva leidub L. Koidula varasemas luules ka kahesilbiseid riime, näit.:

„Eesti leib, mull' üksi maggus maitseed —
Eesti piir, mind üksi kindlast' kaitsed.“²

Kolmesilbiseid ehk libisevaid riime on raske leida Koidula varasematest värssidest. Tema hilisemaski luules pole neid külluses, kuid leidub siiski siin-seal. Näit.:

„Nägin tema sambad sirges
Pilve põue ligidal,
Jalul viljavihke virges
Veeti pale higinal;
Pögenenud uras äike
Silla al'seist lainetest;
Noorel nurmel päästis päike
Lillenu pud painetest.“³

Neljasilbiseid ehk ülibisevaid riime leidub Koidulal aga harva, näiteks:

Liigutades,
Kiigutades
Voolab vesi edasi.“⁴

Stroofikujudest tarvitab L. Koidula kõige rohkem nelja-, kuue- ja kaheksarealisi. Harva leidub tal ka kolme-, viie-, üheksa-, kümne- ja kaheteistkümnevärsilisi stroofe. Klassikalisest vormist on L. Koidula kasustanud sonetti luuletistes „Laulu kohus“ ja „Tule“. Nendest on esimene puhaste riimidega ja vastab kõigile soneti nõuetele, kuna teise soneti kolmikridade riimid pole rahuldavad.

Arvestades selleaegset üldist keelelist taset ei saa L. Koidula luulekeel olla eriti sõnarikas ega varjunditerohke. Kuid tal leidub siiski ohtrasti kõne-, lause- ja kõlakujundeid.

Kõnekujunditest leidub rohkesti metafoore ja võrdlusi, näit.:

„Ja tuuled kõned vastu võtsid
Need kandsid põhja piirile.“⁵

¹ Vaino-Lilled, lk. 7.

² Vaino-Lilled, lk. 6.

³ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 23.

⁴ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 141.

⁵ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 35.

„Ja rõõmupärlid silmas
Ta vastu võtavad.“¹

„Ja nagu taeva tera saade
Mul löönud südant lõkkele.“²

„Siis sinu säde nagu ehalaine.“³

„Kaks selget silma mulle vaatnud
Kui taeva tähed südame.“⁴

„Sind teretavad tähed
Kui isa silmad sealt.“⁵

Ka epiteete leidub ta luuletistes rohkesti, näit.:

„Kurehäälled haledasti hüüdvad,
Kuju poole nemad tõttavad.“⁶

„Ja kastetilgad nägin ma
Seal noores koidus kustuma.“⁷

Kõige rohkem leidub vahest Koidulal siiski personifikatsioone:

„Kena päike, kas sa väsind oled,
Pikkamisi pead ju tõstad sa.“⁸

„Miks sa nutad, lillekene,
Nupud sul täis pisaraid?
Tõsta pead, oh õiekene!
Koit on saanud isandaks!“⁹

Ka sünekdohhe ja metonüümiaid kasustab Koidula, näit.:

„Eesti kõrv on kuulnud, pannud
Eesti käsi ülesse.“¹⁰

„Eestimaa, kus mets ja väli
Lauluandest hõiskavad.“¹¹

¹ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 47.

² Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 57.

³ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 37.

⁴ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 57.

⁵ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 129.

⁶ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 129.

⁷ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 192.

⁸ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 129.

⁹ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 29.

¹⁰ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 1.

¹¹ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 3.

Samuti võib ta lauludest leida hüperboole:

ja litootest: „Meil vaenlasi on täis maailm“¹

„Üks sõna läbi ilma kõlas.“²

Lausekujunditest on Koidulale kõige omasemad retoorilised küsi- ja hüüdlauseid, nagu:

„Kena päike, kas sa väsind oled?“³

„Mis mulle jutustad, koidiku tuul?“⁴

„Käi kindlalt! Pea kõrgel!

Aeg annab arutust!“⁵

„Eesti muld ja eesti süda,
Kes neid jõuaks lahuta!“⁶

„Hiilgav öitsev Eestimaa,
Kanna ilu otsata!“⁷

Selliseid näiteid võib tuua rohkel arvul. Sootuks vähem on ta aga kasustanud teisi lausekujundeid. Leida võib sõnakordust, näit.:

„Õieke, õieke,
Ära nii hellasti õilmitse.“⁸

„Üks meie sõna, üks meil meel,
Üks ainus meie mõte.“⁹

Sageli kordub L. Koidula luuletistes „Eestimaa, Eestimaa“. Refraáni esineb luuletistes „Õöbik“ ja „Tasa, tasa“.

Kõlakujunditest tarvitab Koidula peamiselt alliteratsiooni ja assonantsi. Helijäljendust (onomatopöat) leidub tal väga harva. Näit.:

„Kus külas kõndis Koidula,
Seal lõivad silmad särama.“¹⁰

¹ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 32.

² Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 35.

³ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 129.

⁴ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 31.

⁵ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 40.

⁶ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 43.

⁷ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 3.

⁸ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 153.

⁹ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 96.

¹⁰ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 192.

„Lenda, lenda, linnukene,
Leia lahkete isamaad;
Tõtta, tarka tiivuline,
Kuni kodu kätte saad.“¹

„Kuristiku kõrval laulab linnuke,
tasa, tasa,
Südame sõrval pistab pinnuke,
tasa, tasa.“²

Lüürika kõrval on Koidula loonud ka eepilist luulet, nagu ballaad „Udumäe kuningas“ jt. Teda võib pidada ka esimeseks vabavärsi harrastajaks („Jutt“).

Koidula oli kõigile tema järglasile pühaks eeskujuks ning õpetajaks meistriks nii sisu ja teema valiku kui ka vormi suhtes, kuigi ta värss oli vigane, rüümid ebapuhtad ja keel konarlik. Koidula keele- ja värsivigadele ning algelisele rüümitamiskäsitlusele juhtis Fr. R. Kreutzwald oma kirjades tähelepanu. Koidulal oli kavatsus neid vigu kõrvaldada „Emajõe ööbiku“ teises trükis, mis pidi ilmuma uues kirjaviisis, kuid mitmesugustel põhjustel jäi aga avaldamata.

Koidula hilisemad luuletised on vormitäiuslikumad, ja seda just tänu Fr. R. Kreutzwaldi asjalikule arvustusele.

Hoolimata vormipuudustest Koidula oma suurest hingejõust kantud isamaalüürikaga oli tähtsaks teguriks rahva vaimse ärkamise protsessis. Tema sütitav isamaalüürika on tänapäevani ületamatu ja soojendab oma jõulisusega meie noori ning vanu ka tulevikus.

¹ Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 141.

² Lydia Koidula kogutud luuletused, lk. 186.

Luulevalimik.

Eestimaa.

Hoffmann v. Fallersleben'i järgi.

Eestimaa, Eestimaa,
Kes mind võtnud üles kasvata!
Eesti leib, mull' üksi magus maitseed,
Eesti piir, mind üksi kindlalt kaitsed!
Tänu Isale, et tereta
Võin sind jälle, kallis isamaa!

Eestimaa, Eestimaa,
Ei ma kauem võinud kannata!
Oh, kui külmalt võõras päike paistab,
Kuis nii kangelt võõras sõna kostab! —
Igal pool sind nägin, kuulsin ma,
Minu õitsev, lehkav isamaa.

Eestimaa, Eestimaa,
Kuis su häält ma võiksin unusta!
Võõraid laulikuid ma kuulsin palju,
Vanemuise laste kandle vastu
Ei võind ükski võõras astuda,
Veel ta vaim sull' jäänud, isamaa!

Eestimaa, Eestimaa,
Kaugel ei su pojad rahu saa!
„Laula!“ meelitas mind võõras neiu.
Ja ma laulsin: „Eesti pruut ja peiu,
Neid ma üksi tahan ülen da!
Minu armu varjab isamaa.“

Eestimaa, Eestimaa,
Jälle nüüd su piiri nägin ma,
Ja kui nuttes suud su mullal' andsin,
Kõrgesse kätt taeva poole tõstsin:
„Iial enam sust ei lahku ma,
Isamaa, mu kallis Eestimaa!“

Teretamine.

Aegselt astub sinu ette,
Eesti rahvas, isamaa
Laulik, usaldab su kätte
Lauluannet pakkuda.

Mis on videvikul hüüdnud
Õhtul Eesti linnuke:
Eesti kõrv on kuulnud, pannud
Eesti käsi ülesse.

Palub lahkelt vastu võtta
Nõdra keele sõnakest!
Truust hingest tuleb tema,
Eesti meelest, südamest!

Õöbik, mine, leia sõpru,
Emajõe linnuke!
Ja mis südamest on tulnud,
Mingu jälle südame.

Sind surmani!

Sind surmani küll tahan
Ma kalliks pidada,
Mu õitsev Eesti rada,
Mu lehkav isamaa!
Mu Eesti vainud, jõed
Ja minu emakeel,
Teid kõrgeks kiita tahan
Ma surmatunnil veel!

Kuis maa, nii hellast' kannad
Su lapsi käte peal,
Neil' leiba, katet annad
Ja viimast aset veel!
Tõest', armsam on mull' hing'da
Su põues, Maarjamaa,
Kui võõral piiril õnnes
Ja aus elada!

Kuis on su pojad vagad,
Nii vaprad, tugevad!
Su tütreid nagu lilled,
Nad õitsvad, nägusad!
Ja Sinu tuul ja päike
Sind õitsel hoiavad,
Ja kõrge kotka tiivad
Kuis hellast' katavad!

Ja tihti siiski leian
Su silmis pisaraid? —
Mu Eestimaa, oh looda:
Ka ajad muutuvad!
Meil' tulevased tunnid
Veel toovad kinnitust!
Käi kindlalt! Pea kõrgel!
Aeg annab arutust!

Mu isamaa on minu arm!

Mu isamaa on minu arm,
Kell' südant andnud ma,
Sull' laulan ma, mu ülem õnn,
Mu õitsev Eestimaa!
Su valu südames mul keeb,
Su õnn ja rõõm mind rõõmsaks teeb,
Mu isamaa!

Mu isamaa on minu arm,
Ei teda jäta ma,
Ja peaks sada surma ma
Seepärast surema!
Kas laimab võõra kadedus,
Sa siiski elad südames,
Mu isamaa!

Mu isamaa on minu arm,
Ja tahan puhata,
Su rüppe heidan unele,
Mu püha Eestimaa!
Su linnud und mul laulavad,
Mu põrmust lilli õitsetad,
Mu isamaa!

Mu isamaa, nad olid matnud.

Mu isamaa, nad olid matnud
Sind raske, musta kattega, —
Ei haavatud maapinnast tõusnud
Kuid verelilled õitsema.
Ja ahelas sa ennast väänsid,
Ja orjaikkes ohkasid, —
Ja vaikseks, vaiksemaks siis läksid —
Siis unesurma hingasid!

Kuussada aastat lend'sid mööda,
Ei elutähte andnud sa —
Kuid imelikult kõndis tasa
Uks muistne jutt veel üle maa:
Kui enne prii su rahvas olnud,
Kord Kalevite vapper kond,
Ja kuidas oma põhja pinnal
Kord eesti rahvas pesitand.

Ja kus su pisar maha langes,
Sealt laulud tõusid ülesse,
Ja taeva linnud rääk'sid, pilved
Su valust teineteisele;
Ja tuuled kõned vastu võtsid,
Need kandsid põhja piirile,
Ja kivihoonest sisse tung'sid
Nad ühe isa südame.

Uks sõna läbi ilma kõlas,
Et õnnes hõisk'vad miljonid:
„Ma tahan, et on prii mu rahvas!“
Ja orjaikked langesid!
Prii oma pinnalt jälle leiad
Nüüd eesti rahva pesakest
Ja, õitsev Eestimaa, sa hüüad:
„Au Aleksandril' igavest!“

Su priiust olid matnud —

Su priiust olid matnud
Nad, püha isamaa,
Ja kuue enda vahel
Nad võtsid jagada,
Ja äädikat sull' andsid
Nad suhu, seadised
Su haa aärde hoidjad —
Siis rahus hingasid.

Ja kaugel seisid kartes
Su lapsed valuga —
Ei sõnaga nad julgend
Su haul' astuda,
Sest pitsar oli pandud
Ta peale vägevast'
Ja õues õitsis öösel
Ei nähtud tähekest.

Vaat — elukoit ju tõuseb —	Ja pasunad ja kandleid
Su haura äärele	Tall' vastu hõiskavad,
Uks ingel astub äkki:	Ja rõõmupärlid silmas
„Nüüd tõuse ülesse!“	Ta vastu võtavad!
Ja surma kivi veereb,	Ja „Hoosianna!“ kõlab
Koit särab, naeratab —	Su läbi, isamaa —
Noor priius valges riides,	„Sind, armu Jumal, kiitkem!
Maailm sind teretab!	Sa võtsid halasta!“

Eesti muld ja eesti süda.

Süda, kuis sa ruttu tõused	Sinu rinnul olen hingand,
Kuumalt rinnus tuksuma,	Kui ma vaevalt astusin;
Kui su nime suhu võtan,	Sinu õhku olen joonud,
Püha Eesti kodumaa!	Kui ma rõõmust hõiskasin;
Head ma olen näind ja paha;	Minu pisaraid sa näinud,
Mõnda jõudsin kaota,	Minu muret kuulnud sa,
Mõnda elus jätan maha —	Eestimaa, mu tööd, mu laulu,
Sind ei iial unusta!	Sull' neid tulin rääkima!

Oh, ei jõua iial öelda
 Ma, kuis täidad südame!
 Sinu põue tahan heita
 Ma kord viimse unele.
 Ema kombel kinni kata
 Lapse tuksuv rind siis sa:
 Eesti muld ja eesti süda —
 Kes neid jõuaks lahuta!

Miks sa nutad?

Miks sa nutad, lillekene!
 Nupud sul täis pisaraid?
 Kas sa rasket hingevalu,
 Hellake, ka tunda said?
 Ons sull' Eesti pind ka rääkind,
 Vaikne õõ sull' teada ann'd
 Ennemuistsest rõõmupõlvest?
 Kadund õnnest pajatand?
 Tõsta pead, oh õiekene!
 Koit on saanud isandaks!
 Oma terad hiilg'valt saadab,
 Et nad nuttu kuivataks!
 Kui ta lõunavalgust puistab
 Ule õitsva Eestimaa,
 Oh, kuis tahame tall' tänu,
 Õis, siis vastu õhata!

Teretus.

Teid ma teretan, Eestimaa pojad,
Kellel kulmud kuumavad töös,
Kellel südamed rindades soojad,
Selginud sihidilmade ees!
Igavest' kaob põline põud,
Ilmub isamaal teie jõud:
Astuge ette!

Teid ma teretan, kes teie õigust
Lahti sõlminud valede võöst,
Kes on kokkudes kurja lõikust
Näinud sigivat kurjast tööst.
Tagane ära, valede vaim!
Sirgu ja sigine, tõe taim!
Juhata jõudu!

Mehisel' meelega asuta koda,
Priiusel pühened eestlaste muld!
Mulju sa mudasse tigeda oda,
Valgele tõuseja vaimu kuld!
Kohage, lehed, kodumaa puus!
Vana vägevus eestlaste suus —
Elusse ärka!

Sind aga, taeva vägede Jumal,
Kummardame, su laste koor.
Tule sa jõule võimetumal!
Ise appi, kus tegu noor.
Valguse vahiks kutsume sind;
Kojaks sinule Eesti pind.
Avita, Issand!

Eestimaa, su hiilgav rada.

Eestimaa, su hiilgav rada,
Kus jalg õppind kõndima,
Kus ma musti juukseid kandnud,
Valgeid loodan kanda ka:
Hiilgav, õitsev Eestimaa,
Kanna ilu otsata!

Eestimaa, kus lilled lõövad
Veremullast õitsele,
Eestimaa, kus pilved kost'vad
Vanast nutust tagasi:
Kannatlik, truu Eestimaa,
Uhte meelt oh hoia sa!

Eestimaa, kus mets ja väli
Lauluandest hõiskavad,
Kus sa Vanemuise küli,
Uusi õilmeid õitsetad:
Laulurikas Eestimaa,
Oma laulu kaitse sa!

Eestimaa, kus kõne vana
Muistsest väest räägib veel,
Käsi käes kõndis sõna,
Tegu, ühes töö ja meel:
Püha, kuulus Eestimaa,
Vana suurust mäleta!

Eestimaa, kus maonõelu
Hirm veel püüab külvata,
Eestimaa, kus vaimupaelu
Püüab õelus siduda:
Varja ennast, Eestimaa,
Valguse ja tõega!

Eestimaa, kus priius lükand
Lahti eluvärvavad,
Koidupilved, kuulutades
Lõunat, taeval säravad:
Edasi, mu Eestimaa,
Astu eemal' hirmuta!

Ei eksi.

Mõök ühes, lubi teises käes,
Nii teeme rahvatööd!
Nii lahutame vaikes väes
Ta rasket vaimuööd!
Meil vaenlasi on täis maailm
Ja nende vägi suur:

Meid valvab aina Isa silm,
Ja õigus meie juur!
Ei eksi meie salgake,
Kas mürisegu maa!
Küll Issand aitab palgale
Meid armus korra ka!

Soome sild.

Kas see ep vahuv mereaul,
Mis rannast randa hõigub?
Kas kella helin, koidu laul
Meil kaljult kõrvu kõigub?
Kui vasarate raske võit,
Ja jälle õrn kui õhusõit,
Mis lilleõisi loeb!

Sind teretame, põhja kiir,
Sind, kaljuvalla randa!
Sull' tõde tahab Eesti piir
Ja armu vastu kanda!
Nüüd tao, vasar, vahvasta!
Nüüd nõuab rahvas rahvaga
Siin käsi kokku lüüa!

Eks siin ep sinu Soome sild,
Eks siin ep sinu tiivad!
Vaat! killu külge kasvab kild
Ja müürid kokku viivad
Ja müürid kokku viivad
Teid, keda ajaratta lõhk,
Teid, keda orjakütke rõhk
Ju juurel jaotanud!

Sa kasvad, kasvad kõrgemal',
Oh, sõna, õrn ja julge!
Nüüd hõiskab laanel, lagedal
Ja kalju harjul: Tulge
Kõik soome sugu koguna,
Et mõõga ja et kelluga
Meil kivid kokku sulaks!

Kus võlvid tõus'vad kõrgemaks,
Seal helin hüüab: Tere!
Kus silmad läevad ergemaks,
Seal veri võidab mere!
Eks vaata: Kujud heledad
Su võlvi harjul liiguvad —
Oh, sirgu, sirgu, silda!

Õnn sulle, sugukonna vaim,
Kes ise oma leidnud!
Sind teretades vennataim
Sull' võidujooksjaks heitnud!
Nüüd hõiska, süda, helise!
Nüüd tao, vasar, kõlise;
Nüüd, laul ja sõna, liida!

Uks meie sõna, üks meil meel,
Uks ainus meie mõte!
Oh, ära väsi rännuteel,
Oh, tõuse, tegu, tõte!
Teid, lahelained, põhjatuul,
Teid teretame laulusuul!
Õnn sulle, Soome silda!

Laulu kohus.

Nad taovad su tüve sisse talva,
Mu Eestimaa! Ei lillelaulu luua,
Mul enam sünni teretusi tuua
Ei lindudele! Hüüa, sary, ja valva!

Kui enne sa ei ehitanud halva:
Kus nüüd nad rahvaelu üdi juua,
Su paleusi püüdvad võlla puua —
Mu nõder luule, helise ja salva!

Miks värised, et väeti sa ja vaene?
Kui sinus kiirgab tõsiduse loit,
Siis sinu säde nagu ehalaine:

Tal taevast tärkab noore elu toit!
Ei võida enam pimeduse paine —
Vaid üle ilma lendab kõrge koit!

Ülesse unest!

Helinal hüüab meid koidiku tuul!
Lehed kaebavad kodumaa puull!
Juurika külge on kirve nad pann'd:
Ülesse unest, mu Eesti rand!

Vuhinal vuhab kullide parv.
Kuula: Eks hüüa püüdjate sarv?
Lääne ja põhja poolt kogumas kõu:
„Ülesse unest nüüd, eesti põu!“

Ülesse! Kuristik jalgade ees!
Ülesse, isamaa, nagu üks mees!
Kas sind ei hädaoht ärata veel?
Tõtake! Kodumaa käsi ja keel!

Eestimaa vahid, mis vastavad nüüd?
„Tähtsam nüüd tegu meil sääskede püüd!“
Värise hoope all, Taaramaa hiis:
Kaevata pärast kõik oskame siis!

Tule!

Täis ahastust ja sõda sinu süli,
Mu isamaa! Ja halastust ei jaksa
Su haaval' leida kümme kohtusaksa,
Kes kõik sull' loovad uue õnne küli,

Vaid kannatavad tulisemat tüli!
Ei vihast üksigi nad nihku vaksa,
Kui tahaksid nad sulle kätte maksa,
Mis maha murdku sinu luude lüli!

Oh, Kalev, Kalev, kus su mõõga tera?
Kus, kangelane, sinu välgud käes,
Et tegevuseks ärkaks sõnakära?

Oh, tule! Juhata meid vanas väes,
Su hulgad sinu lipust pöörvad ära,
Kui ise sa ei kõnni meie ees!

Ma kannan leina!

Ma kannan leina sinu pärast,
Mu sõlmitatud isamaa,
Kui sõja-ulunast ja kärast
Sind hirmul kuulen õhkama!
Kui punased sul paistvad haavad,
Kui käed sõlmis ringutavad —
Eestimaa! Eestimaa!
Kas su lapsed ei kuulata?

Ning mulle puna tõuseb palge,
Kui hõiskel kuulen võõrad suud,
Et rüüd ei kauemaks sul valge,
Sul pärjad kulmult pillatud,
Kes vastu oma liha, vere
Sa sõtta saadad oma pere!
Eestimaa! Eestimaa!
Millal ühendust õpid sa?

Sest palavad on nüüdsed päevad,
Kus tüli künnab sinu maad,
Ja kiduraks su õied jäävad,
Sest et neid õelad tallavad!
Kõik ihuvad su vastu oda,
Ei kaitse keegi sinu koda!
Eestimaa! Eestimaa!
Kes sind juhatab armuga?

Nad hõiskavad, kui koduseina
Mu rahva käsi lahutab!
Ma kannan sinu pärast leina —
Oh, kes sind aitab, rahutab?
Oh, ise kisu lõhki laimu,
Mis vangi võtnud eesti vaimu!
Eestimaa! Eestimaa!
Puista kavalust kaugella!

Kas meitest peavad punastama
Kõik pärakordsed põlved veel?
Ei või sind ükski lunastada
Kui sinu oma laste meel!
Oh, isad õiged, emad hellad:
Kas tühjalt hüüdma aja kellad?
Eestimaa! Eestimaa!
Ära tõsidust roojasta!

Jutt.

„Mis mulle jutustad, koidiku tuul?“

Eestimaalt tulen,
Väsinud olen:
Kõikusin kodumaa latvade lehtes,
Kevade ehtes
Hiilgavad vainud, ja väljad, ja aas!
Lilleke maas,
Tammed, ja kase, ja lõhmuse õied
Olid mul õrnasti õhkuvad kõied,
Nägin neid mängivat kevadega:
Mis kaebad sa,
Eestimaa tütre helisev huul?

„Pilveke, kallike, kuhu sa reisis?“

Eestimaa üle
Lendab mu süle,
Karastab põldu, ja peenart, ja metsa.
Kõik minu otsa
Vaat'vad kui taevase allika pool'.
Olgu ka hool
Vaikne ja tasane; siiski mu vägi
Silmad kõik rahvale rõõmuseks tegi.
Rahul on Maarjamaa pühalik pind:
Mis surub sind,
Eestimaa tütar, et nutune seisad?

„Viibi, lind, ära nii rutates sõua!“
Eestimaal' tiivad
Kuju mind viivad!

Eestimaa õitsvate õilmete vahel
Armsam mul ahel:
Rõõmu- ja leinalaul, kodumaa viis!
Eestimaa hiiis
Varjas mu pesak'se, seal tahan surra!
Kodumaa kullane kõlin ei murra!
Surmani tänan ma lauludega!
Miks viibid sa,
Eestimaa tütar, et järel' ei jõua?'

„Eestimaa tütar: Miks viibin ma siis?
Lennake, päevad,
Mis nüüd veel jäävad
Piiriks mull' kodumaa kallaste ette!
Jõua, oh, kätte,
Jõua, sa igatsev, õnnistav tund!
Päeva ja und
Küsin ma: „Millal mind viite ta pinda?
Lootuse silin, kas petab ta rinda?
Millal sind teretan, laulude rand?“
Ei vastust ann'd
Õhk, ei pilve, ei linnuk'se viis!

Kustus.

Jah, küll mind vaikse varikute varjus
Veel leiab Eesti hääle hüüd ja helin;
Kuid minu kalli kodupinna kõlin
On läinud põhuks aja tuule sarjus!

Mind kutsusid sa kohtu vööra vasta
Ja saatsid sõtta ülekohtu pärast,
Nüüd targad nut'vad sinu keele kärast;
Ei väsi poisikesed kurni lasta!

Sull' ööbik hüüdku? Kas sa pole köitnud
Ju ise teda jää ning talve taha?
Kui mehed sinu orjust jät'vad maha:
Mis laulu hinda äbarikud võitnud?

Oh, ära kutsu surnuid valge ette,
Mu eesti rahvas, kes sa ise ennast
Ei oska lahutada vale kännust
Ja õigust usud ülekohtu kätte!

Usk, lootus läind! Lesk armastus kuid nutab
Ja vangis linnukeselt sina nõuad,
Et ta sind küidaks kõigest, mis sa jõuad —
Ja meneteekel lähemal' ju ruttab!

Igatsus.

Ikka täidad minu mõtte,
Igatsatud isamaa!
Kas ei elades mul tõtte
Tohi soovid sirguda?

Kas ei sinu kiusatused
Minu hinge murra ka?
Kas ei sinu parandused
Mindki hüüa hõiskama?

Igavesti õhkan ilma
Sinu tuulest, sinu veest?
Ega saja minu silma
Tera sinu päikesest?

Sinu poole püüab ihu,
Sinu elus elab vaim!
Pael ei paisu, niit ei nihu —
Uksi hingan, eesti taim.

Ikka tahad, salalootus,
Põue põhjas tuksuda?
Võidab viimaks mulle töötus
Kallistatud Kaanani?

Sinu külge.

Südame ma kinni köitnud
Sinu külge, isamaa!
Sinu surmal tahan surra,
Sinu elul elada!
Kus ma käinud, mida näinud,
Mida õppind kuskil pool:
Seda kõike kasvatanud
Kasuks sulle hinge hool!

Südame ma kinni köitnud
Sinu külge, emakeel!
Ikka sinu hõbehelin
Heliseb mu kõrva eel!
Kümme keelemurret kärssi
Väsind kõrvus hanguvad:
Sinu rikka regevärsi
Ette põrmu langevad!

Südame ma kinni köitnud
Sinu külge, isavaim!
Võõral pinnal närtsib sinu
Varjul sirgund kodutaim!
Ristikese jaoks jaga
Paika põuel' uhkele:
Sinu mulda luba panna
Väsind jalad puhkele!

Enne surma Eestimaale.

Issand, surres jätan maha
Sinu hoolde isamaa!
Lahkuda ei süda taha
Raske hirmuohuga:
Püüavad su ümber paelu,
Eesti pind, et jälle nad
Tagudes sull' kirstunaelu
Mullale sind matavad.

Ära lahku, ära lange,
Eesti ühendatud hulk!
Uhenduses ole kange,
Tõde sinu sõjatulk.
Vennad! Õed! meie põrmus
Sirgugu teil tegevus!
Isamaale saagu sõrmus:
Lootus, usk ja armastus!

Raske tegu maha rusus
 Tugevamaid enne mind:
 Nüüdki mina vaiksuses usus
 Koju lendan, väsind lind!
 Hinge pisaratest sulle
 Pärge püüdsin kududa:
 Hõlmad lahti hoia mulle,
 Hinge ilu — Eestimaal!

Linnu lennul.

Lenda, lenda, linnukene,
 Leia lahkete isamaad;
 Tõtta, tarka tiivuline,
 Kuni kodu kätte saad!

Peidupesaga põõsastikus
 Laulu sala sõnumikus
 Õhud hõiskavad üleval.

Lindu, sugulane sulle,
 Laulus hinge lendu viin!
 Õhk ja kodu, omad mulle —
 Halvat tiiba nutan siin.

Vesi.

Liigutades,
 Kiigutades
 Voolab vesi edasi.
 Ilu vetes
 Kujutades
 Vaatavad kaldad lain'tesse.
 Tasa üle
 Lain'te süle
 Lehvib lennul tuuleke:
 Lahked tiivad
 Lootust viivad
 Kaunis kõnes nendele.

Kisendab tuulekeel,
 Künnab lainesüle ta,
 Ajab vee üle ta
 Ulguvaid ratastel kõikuvat teed.
 Taevani kihutab, —
 Tagasi vihutab
 Rahuta süle siis
 Kohavad, vahuga vagutud teed!
 Keevad nii kibedad
 Kõned neil; ägavad
 Valuga vintsutud lained
 Tormide käe! [piinapisaril
 Otsa ei näe,
 Lõpetust kusagil. —

Pea, pea!
 Tea, tea:
 Õhk on heitlik, vaatab vagur
 Oota, oota — [pealt —
 Vaata, vaata:
 Valetades matab,
 Sala kinni katab
 Tiivas hingavat ta viha häält.
 Vilistab tormihääl,

Langeb pikkamisi siis, heidab
 Tormihääl tagasi.
 Tuule-ema —
 Urisedes
 Ja nurisedes,
 Pahaselt tema
 Kiunudes peidab
 Tütmeid tagasi varjule.

Tasa üle
 Laine süle
 Lehvib lennul tuuleke:
 Lahked tiivad
 Rahu viivad,
 Läänud lootust tagasi.
 Kohav vesi kõigub veel aega —
 Pikalt, rahunõudva käega
 Väsind voogusid silitades,
 Unustamist igatsedes
 Heidab hingama.

Lehekohin, lauluhelin
 Uinutab sind unesse.

Tasa suud sull' annab
 Langev päike, kannab
 Äratuserad teisale.
 Põõsas pajatab veel lind —
 Tahaks tähendada mind,
 Et seesama laine sa,
 Mida kõuel näinud ma —
 Väike laulik, kas ma usun
 [sind? —

Vesi liigub, vesi kiigub,
 Tuuled tõus'vad hoidmata —
 Süda rinnus, süda rinnus:
 Vette kerge vaadata!

Ööbik.

Miks laululaine lahkeste,
 Ööbik, ööbik,
 Käib kullakeelil südame?
 Ööbik, ööbik!
 Vait vainud, puud ja põõsastik,
 Mis hõbehelin imelik?
 Ööbik, ööbik,
 Tark Taara linnuke!

Kes kuningaga kevade —
 Ööbik, ööbik,
 Sa lootust toonud tagasi,
 Ööbik, ööbik!
 Mis vait meil seisis salajas,
 Sul keele peal nüüd liikumas,
 Ööbik, ööbik,
 Tark Taara linnuke!

All õhkab väli, mets ja maa,
 Ööbik, ööbik,
 Pilv sõuab kõrges pilvega,
 Ööbik, ööbik,
 Ja Koidu poole, häbelik,
 End kummardamas Hämarik,
 Ööbik, ööbik,
 Tark Taara linnuke!

Uks hõiskehäääl, üks ainuke,
 Ööbik, ööbik,
 Käib läbi kõige looduse,
 Ööbik, ööbik!
 Ja ohvrileegi süda ka
 On pannud põues põlema,
 Ööbik, ööbik!
 Tark Taara linnuke!

Üürike.

Öieke, öieke,
 Ära nii hellasti õilmitse:
 Lilleke, lilleke,
 Kiire on kaduma kevade!
 Kõidab kord külmade uha mind,
 Täna veel võidab mind luha pind:
 Üürike elu, sind teretan ma
 Öilmetega.

Lõoke, lõoke,
 Hõiskamist unusta aegsaste!
 Linnuke, linnuke,

Salaja sammumas sügise!
Saagu siis seotud korra keel,
Suveviis südames, hõiskan veel!
Üürike elu, sind teretan ma
Lauludega!

Põueke, põueke,
Tungi su tuksumist tagasi!
Inime, inime,
Tiib pandud aastaile õlale!
Magus, jah, magada mullassa:
Täna veel laske mind hõisata!
Üürike elu: Veel hoiab ta mind, —
Helise rind!

Sügisemõtted.

Juba kase ladvalt lehed lang'vad,
Kõle tuul käib üle kesamaa, —
Aastakellal rõõmuhääl on lõppend:
Viimseid tunde hakkab lööma ta.

Kena päike, kas sa väsind oled?
Pikkamisi pead ju tõstad sa;
Kurvvalt oma laste peale vaatad, —
Sügise neid riisub armuta.

Kõrged pilved, nagu hirmust aetud,
Ule maa ja mere lendavad;
Kurehäälled haledasti hüüdvad,
Kodu poole nemad tõttavad.

Kodu poole! Kodu — magus sõna!
Süda, kannata! Ei sinagi
Kaua enam oota! Kodu poole
Kutsub isa sind ka viimati!

Laulu allikas.

Ma olen mu laulud toonud
Kõik sügavast südamest,
Ja kõik minu valu leiad
Ja kõik minu õnne seest.

Ja kui sa sest aru saada
Ei mõista, mu armuke,
Siis kergem mul oleks, kui haua
Mull' kaevaksid kiireste.

Kaks selget silma.

Kaks selget silma mulle vaatnud
Kui taevatähed südame;
Kaks selget silma põue saatnud
Mul täheläiget äkiste.

Nad saladuses sõlmitanud
Mu südamele sidemeid;
Kaks selget silma valmistanud
Kui nõia kombel nidemeid

Kust oleks teadnud taganeda
Ma vaene vaga palgeilta?
Nii peenet nägu põgeneda,
Nii selget silma süüdelda?

Kuis lapse viisil langes vaade
Mu varjamata südame, —
Ja nagu taeva tera saade
Mul lõonud südant lõkkele.

Et ühtepuhku mõttes suigun,
Et mõistus kõik mul metsa läind,
Et nagu unes ala tuigun:
Kaks selget silma seda teind!

Kes vastab veel kõik seda tusku,
Mis sest vast tõuseb hiljemaks?
Kes võib kaht selget silma usku
Nii kahjusaatjaks, kavalaks!

Laulud.

Laulud pisarad on ikka,
Salapiisad südamest:
Olgu vägev valusundmus,
Olgu hella õnnetundmus
Liigutanud lättekest.

Laine langeb lahedasti,
Helinast sul hea meel:
Kas ta piisad paisund kaljus?
Kas neid kaitseb metsa haljus?
Millal seda küsib keel?

Voola, voola, lauluvesi!
Liigu, lahke lainekeene!
Ja kui sinu kerged tiivad
Mõne silma lahkust viivad,
Tahan jääda rahule!

Ema süda.

Uks paigake siin ilmas on,
Kus varjul truudus, arm ja õnn;
Kõik, mis nii harv siin ilma peal,
On pelgupaiga leidnud seal.

Kas ema südant tunned sa?
Nii õrn, nii kindel! Muutmata
Ta sinu rõõmust rõõmu näeb,
Su õnnetusest osa saab!

Kui inimeste liikuvat
Au, kiitust, sõprust tunda saad,
Kui kõik sind põlg'vad, vihkavad,
Kui usk ja arm sust langevad —

Siis ema süda ilmsiks läeb,
Siis veel üks paik sul üle jääb,
Kus nutta julged igal a'al
Truu, kindla ema rinna na'al!

Mõnd kallist, süda, kaotin,
Misjärel nuttes leinasin,
Aeg andis teist mull' tagasi:
Ei emasüdant — iialgi!

Kodu.

Klaus Groth'i järgi.

Meil aia-äärne tänavas,
Kui armas oli see,
Kus kasteheinas põlvini
Me, lapsed, jooksim.

Kus ehani ma mängisin
Küll lille, rohuga,
Kust vanataat käe kõrval mind
Tõi tuppä magama.

Küll üle aia tahtsin siis
Ta kombel vaadata!
„Laps, oota,“ kostis ta, „see aeg
On kiir küll tulema!“

Aeg tuli. Maa ja mere peal
Silm mõnda seletas, —
Ei pool nii armas olnud seal
Kui külatänavas!

Kui päevakära aega —

Kui päevakära aega
ei andnud palvele,
Siis astu õhtul õue
Ja vaata ülesse:

Vaat, vagusi nad hiilg'vad
Ja vaatvad ülevalt,
Sind teretavad tähed
Kui isa silmad sealt.

Nii päevad, kuud, nii aastad
Neid nägid üleval,
Nii päevad, kuud ja aastad
Neid näevad hiilg'vat veel.

Kuis annab see sull' jõudu,
Kui ühes silmaga
Sa tähistaeva poole
Võid südant ülelenda!

See käsi, kes nad seadis,
Et kordamööda nad
Seal taeva laotusel
Kõik lend'vad, piiravad:
See vägev käsi hoiab
Ka mind siin mulla peal; —
Tal kuulda ingli kannel —
Ja pesas linnuhääl.

Ma tean: Ta — kas päeval
Mind kära kurvastab —
Kord vaikset õhturahu
Mul kodu valmistab.

Ja rinnus südant tasa
Hääl püüab vaigista:
„Hing, kannata ja oota —
Sa pöörad koju ka!“

Tasa, tasa!

Kuristiku kõrval laulab linnuke,

Tasa, tasa,

Südame sõrval pistab pinnuke,

Tasa, tasa,

Linnul lennata kerge tiib:

Kuhu mind südame raskus viib?

Tasa, tasa!

Mullakarva mure, mine magama!

Tasa, tasa!

Südamed ei sure ilma õnneta,

Tasa, tasa,

Paleusi, oh, palju veel,

Tähti eks hulgana taeva teel!

Tasa, tasa.

Ise.

Usud tegu teise kätte:

Ei see sulle õnne loo!

Ise seisa omaette,

Ise tõde välja too!

Mis sul võõras vägi võidab —

Võõras sulle igavest'!

Et ta himu omaks heidab,

Sigigu ta südamest!

Ei sind teise sõna sisu

Võida viimse kohtu alt!

Võõra käsi sind ei kisu

Vabaks nullalt madalalt.

Võidu väravad on kitsad!

Ise oma Kolgata

Kujub sulle kibuvitsad

Krooniks, vaga võitleja!

Koidula õnn.

See mulle armu Jumalalt
Sai eluõnneks taeva alt:
Et kuhu kõnnin omaga,
Seal astub ilu ühena.

Seal tasanemas tüllailen,
Ja vaiki veereb vihavaen,
Ja kastetilgad nägin ma
Seal noores koidus kustuma.

Mis südames mul kuumalt keeb,
See sulaks külmad põued teeb:
Kus külas kõndis Koidula,
Seal lõivad silmad särama.

Seal tärkas iludusetaim
Ja tiiva tõstis vaba vaim,
Seal tõde seltsib tõega,
Meid rahuranda rühkima.

See mulle ilu Jumalalt
Sai paisteks armus taeva alt,
Kui pimedusevaipa ta
Ka jaotas mu elulla.

Sind tänan, Isa, igavest'
Nii arutuma õnne eest,
Et oma ilu pannud sa
Mu nõdral huulel õitsema!

Kirjandust.

- Eesti biograafiline leksikon. K./ü. „Loodus“, 1926—1929.
Eesti Entsüklopeedia. K./ü. „Loodus“.
M. Kampmann: Eesti kirjandusloo peajooned II. Kolmas trükk. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartu, 1933.
V. Ridala: Eesti kirjanduse ajalugu koolidele. II jagu. „Noor-Eesti“ kirjastus, Tartu, 1925.
J. Kunder: Eesti kirjandus, koolile ja kodule. Viljandis, 1890.
-

- Vaino-Lilled I. Kurresares, trükitud Ch. Assafrey kullo ja kirjadega 1866.
Emmajõe Öpik. Tartus. Trükitud H. Laakmanni kullu ja kirjadega 1866.
Lydia Koidula: Kogutud luuletused. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartu, 1925.
Kreutzwaldi ja Koidula kirjavahetus. I ja II. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartu, 1910—1911.
Koidula kirjad omakseile 1873—1886. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartu, 1926.
Koidula ja Almbergi kirjavahetus. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartu, 1925.
Aino Kallas: Tähelend. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartu, 1929.
M. J. Eisen: Koidula Kroonlinnas. G. Pihlaka kirjastus, Tallinn.
— „ — „Emajõe ööpiku“ 50-aastase mälestuspäeva puhul. Eesti Kirjandus, 1916, lk. 380—386.
K. L(eetberg): Koidula. Eesti Üliõpilaste Seltsi album, IV leht, Tartu, 1899, lk. 81—89.
K. Leetberg: Parandatud Koidula.
G. S(uits): Lehekene Koidula viieteistkümnenda surma-aasta mälestuseks. „Kiired“, II anne. „Kirjanduse Sõprade“ kirjastus, Tartu, 1901, lk. 7—13.
Aino Kallas: Koidula ja Kreutzwald. „Noor-Eesti“ ajakiri 1910/11, lk. 512—526.
Aino Kallas: Koidula ja Kreutzwald. „Eesti Kultura“ I, lk. 324—350.
— „ — Koidula surm. „Eesti Kultura“ IV, lk. 164—170.
Fr. Tuglas: Kõne Koidulast. Kriitika I. „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartu, 1935, lk. 185—198.
Postimees 1857—1907. Tartu, 1909.
M. Veidermann: Koidula elu Kroonlinnas 1882—1884. Eesti Kirjandus 1932, lk. 338—340.
M. J. Eisen: Koidula luuletused. Eesti Kirjandus 1924, lk. 11—25.
— „ — Eesti Luuletused. Tartu, 1881.
-

SISUKORD.

Sissejuhatavat	3
Lydia Koidula elu	5
Lydia Koidula luule	9
Luulevalimik	21
Eestimaal	21
Eestimaal, su hiilgav rada	25
Eesti muld ja eesti süda	24
Ei eksi	25
Ema süda	35
Enne surma Eestimaale	30
Igatsus	30
Ise	36
Jutt	28
Kaks selget silma	34
Kodu	35
Koidula õnn	37
Kustus	29
Kui päevakära aega	36
Laulu allikas	33
Laulud	34
Laulu kohus	26
Linnu lennul	31
Ma kannan leina	27
Miks sa nutad?	24
Mu isamaa, nad olid matnud	23
Mu isamaa on minu arm	22
Sind surmani	22
Sinu külge	30
Soome sild	26
Su priiust olid matnud	23
Sügisemõtted	33
Tasa, tasa!	36
Teretamine	22
Teretus	25
Tule!	27
Vesi	31
Ülesse unest	27
Üürike	32
Ööbik	32
Kirjandust	38

HIND 75 SENTI

A-9896⁰
1